

Tervola ja Tornio 2021

Kuoringin tuulivoimapuiston arkeologinen inventointi

H.-P. Schulz 9.11.2021

KESKI-POHJANMAAN ARKEOLOGIA*PALVELU*

Tiivistelmä

Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu suoritti arkeologisen inventoinnin Kuoringin tuulivoimapuiston hankealueella, johon kaavaillaan enintään 25 tuulivoimalaa. Alueen pinta-ala on noin 3360 ha. Työn tilaajat ovat Myrsky Energia Oy ja Sitowise Oy. Maastotyön tekivät FM/MA Hans-Peter Schulz 25.–27.8.2021 sekä FM Stephan Schulz (Gis-sovellukset maastossa), yht. 5 henkilötyöpäivää.

Hankealueelta ei tunnettu ennestään muinaisjäännöksiä. Hankealueen lähistöltä (< 1 km) on tiedossa yksi kiinteä tunnettu muinaisjäännös, Kivimaa (1000001201), rakkakuoppakohde noin 360 m hankealueen lounaiskulmasta etelään.

Inventoinnissa hankealueelta löytyi yksi uusi muinaisjäännöskohde (kuoppakohde), yksi muu kulttuuriperintökohde (kämpä, jonka lähistöllä myös kahden ladon jäänteet), sekä kaksi muuta havaintoa (rajamerkki ja kahden koemontun kokonaisuus).

Hankkeen toteutuksella ei olisi vaikutusta muinaisjäännös- ja kulttuuriperintökohteisiin.

Sisällysluettelo

1. Perustiedot.....	2
2. Lähtökohdat ja menetelmät.....	2
2.1. Esiselvitys.....	3
2.2. Maastoinventointimenetelmät.....	3
3. Maisema, topografia ja geologia.....	4
3.1. Valokuvat ja maastokuvaukset6	
4. Alueen maankäytön historiaa.....	12
5. Tulokset.....	13
6. Kohdehakemisto.....	14
7. Kohdekuvaukset.....	14
8. Aineistoluettelo.....	19

1. Perustiedot

Inventointialue: Kuoringin tuulivoimapuisto

Tilaajat: Myrsky Energia Oy ja Sitowise Oy

Hankeomistaja: Myrsky Energia Oy

Inventoinnin laji: osainventointi

Kenttätöaika: 25.-27.8. 2021, yht. 5 henkilötyöpäivää

Karttanumerot: TM35-lehtijako, S4243L, S4244L, S4244R (mk 1:20000)
vanha yleislehtijako, **2542** 08, 09 (mk 1:20000)

Korkeus: n. 32–74 m mpy

Koordinaattijärjestelmä: ETRS-TM35 FIN -tasokoordinaatisto

Kopio raportista: Museoviraston arkisto, Tornionlaakson museo (digitaalinen kopio)

Aiemmat löydöt: -

Inventointilöydöt: -

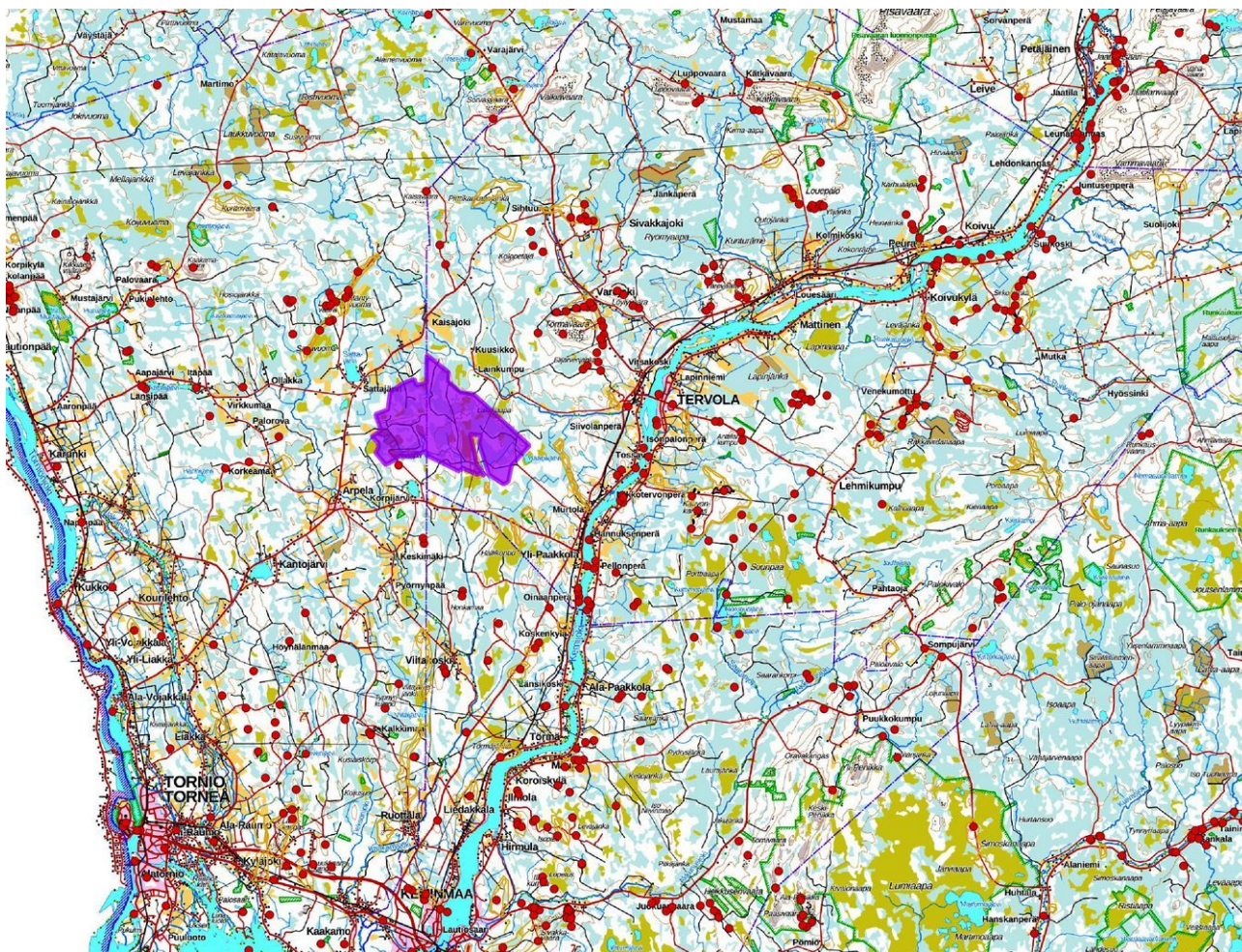
Aiemmat tutkimukset: Hannu Kotivuori inventointi 1985 (Tervola)

Jalo Alakärppä, Sanna Eskola, Pekka Krankka, Timo Ylimaunu inventointi 1993 (Tornio)

Jalo Alakärppä, Timo Ylimaunu inventointi 1994 (Tornio)

Jalo Alakärppä, Timo Ylimaunu, Eija Ojanlatva inventointi 1995 (Tornio)

Kaarlo Katiskoski tarkastus 2016

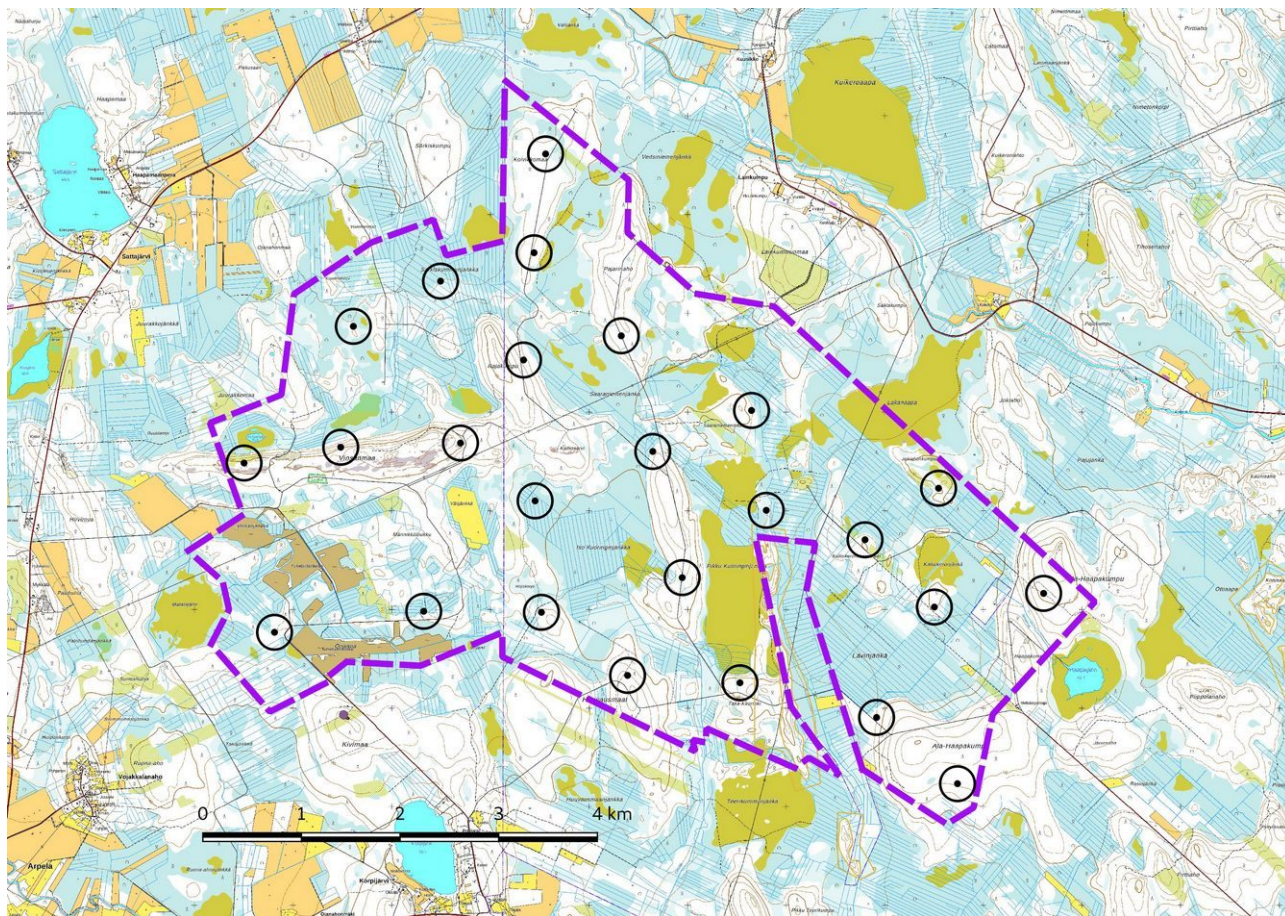
Kartta 1. Suunnittelualan sijainti merkitty vaalean violetina.. Muinaisjäännösrekisteriin tallennetut kohteet punaisena pisteenä. Maanmittauslaitoksen maastokarttarasteri 1:250 000, 11/2021.

2. Lähtökohdat ja menetelmät

Tervolan ja Tornion kuntien rajalle, vajaat 10 km Tervolan kirkonkylästä länteen ja n. 25 km Tornion keskustasta koilliseen on suunnitteilla tuulivoimapuisto jossa on enintään 25 tuulivoimalaa (Kuoringin hankealue,

pinta-ala n. 3360 ha). Hankealueen lähistöltä (< 1 km) tunnetaan ennestään 1 kiinteä muinaisjäännös, Kivimaa (1000001201), rakkakuoppakohde, joka sijaitsee tarkemmin noin 360 m hankealueen lounaiskulmasta etelään.

Kartta 2. Suunnittelualue. Raja violetilla katkoviivalla; tuulivoimaloiden suunnitellut paikat mustana. Mj-rekisteriin merkitty kohde punaisena pisteenä. Maanmittauslaitoksen peruskarttarasteri 1:20 000; 11/2021.

2.1. Esiselvitys

Arkeologisen potentiaalin arviointi perustuu eri aineistoihin, joiden avulla asetoitiin nykyiselle karttapohjalle tunnetut ja mahdolliset uudet muinaisjäännökset sekä muut ihmisen aikaansaamat pois käytöstä jääneet rakenteet ja niiden sijainnille potentiaalisia maaston kohtia.

Keskeisiä aineistoja ovat GTK:n kallio- ja maaperäkartat, Maanmittauslaitoksen ortoilmakuvat, korkeusmalli sekä laserkeilausaineisto ja Museoviraston arkeologisista kohteista ylläpitämä digitaalinen tietokanta. Kirjallisuuden ja vanhimman karttamateriaalin avulla on pyritty selvittämään alueella sijaitsevat poiskäytöstä jääneet yli 100 vuotta vanhat asutus- ja elinkeinohistorialliset kohteet. Vanhin aluetta kuvaava tarkempi karttamateriaali on 1840-luvun pitäjänkartasto. Vanhimmat peruskartat ovat vuodelta 1966, niiden avulla on arvioitu lähihistoriassa tapahtuneita maankäytön vaikutuksia mahdollisiin alueella sijaitseviin arkeologisiin kohteisiin.

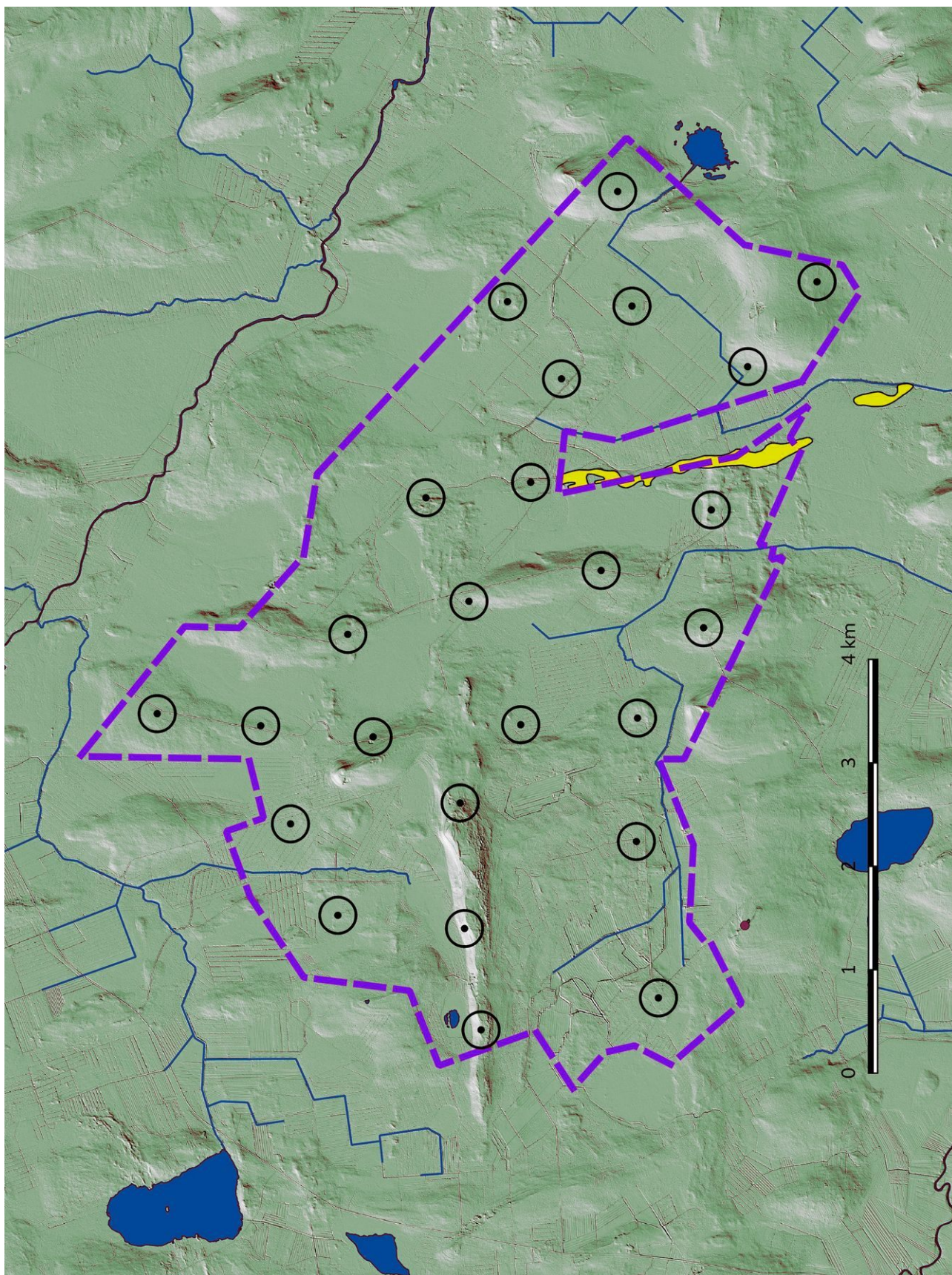
2.2. Maastoinventointimenetelmät

Maaperästä johtuen alue tarkastettiin pääosin pintahavainnoimalla, jotkut kohteet kairattiin. Laajat alueet kasvavat hakkuiden jälkeen tiheää taimikkoa tai ovat pusikoituneet, ja vähäisen muinaisjäännöspotentiaalin vuoksi tällaiset alueet jätettiin useimmiten tarkemmin katsomatta samoin kuin märät tasaiset rämeet. Taka-Kuoringin hiekkaharjanteella tehtiin varsinkin sen länsirinteellä joitakin koepistoja. Tuulivoimaloiden paikat ja olemassa olevat tielinjaukset tarkastettiin riittävällä laajuudella tarkistusetäisyyden ollessa voimalan ympärillä > 200 m ja tielinjausten käytävät noin 15 – 30 m:n leveydellä.

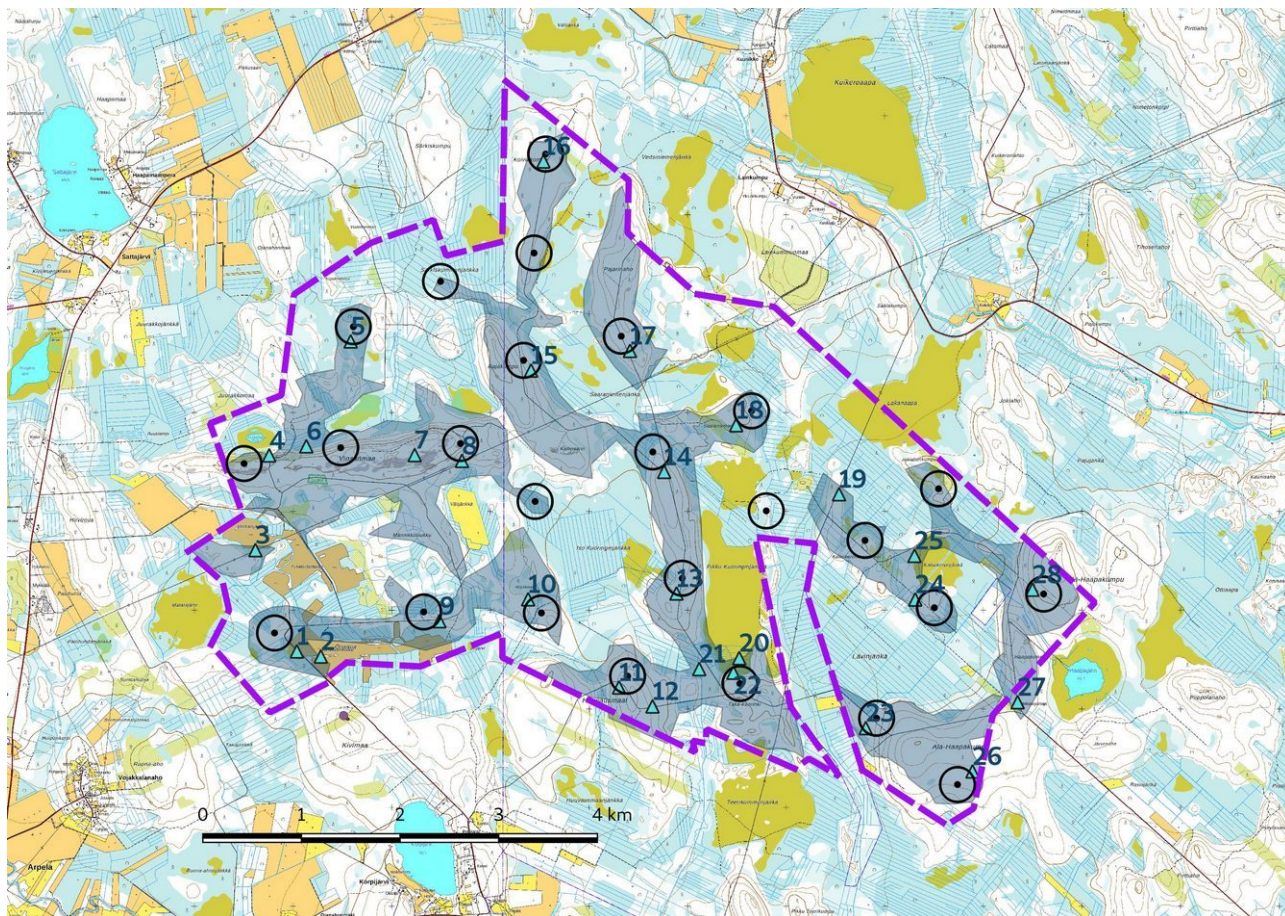

3. Maisema, topografia ja geologia

Hankealue sijaitsee Kemijokilaakson luoteispuolella Länsi-Lapin vaaravyöhykkeen eteläreunalla. Seudun korkeimmat mäet kohoavat 60 – 150 m ympäristöstään. Hankealueen korkeimmat kohoamat ovat Vinsanmaa ja Ylä-Haapakumpu vailla 70 m korkeudella. Maaperä on pääosin vaihtelevan paksuinen moreenipatja, alavat alueet ovat soistuneet. Itäosassa on laajat luonnontilassa olevat aapasuot, länsiosassa soita on otettu turvetuotannon käyttöön. . Kiinteän asutuksen tai viljelyn merkkejä hankealueella ei ole, metsät ovat miltei kokonaan metsätalouskäytössä.

Kartta 4. Lidar-aineistoon perustuva korkokuva 2 m DEM. Hankealue rajattu violetilla katkoviivalla, voimalapaikat mustana. Harjujakso keltaisena. Muinaisjäännösrekisteriin tallennetut kohteet punaisena pisteenä. Vesistöt VPD 2 Maanmittauslaitoksen laserkeilausaineisto, karttapohja 1:20 000, 10/2021.

Kartta 5, Inventoidut alueet vaaleanvihreänä. Kuvauspaikat 1-28 turkoosina kolmiona. Suunnittelualue on rajattu violettilla katkoviivalla. Maanmittauslaitoksen peruskarttarasteri 1:20 000, 11/2021.

3.1. Valokuvat ja maastokuvaukset

Kuva 1. Metsätie ja näkymä voimalapaikalla lounaisosassa.

Kuva 2. Oriaavan käytöstä poisjäänyt turvetuotantoalue, kuvattu itään.

Kuva 3. Voimalinja Vinsanjängän eteläpuolella, koilliseen.

Kuva 4. Vinsanjärvi kuvattu pohjoiseen

Kuva 5. Voimalapaikka Vinsanmaan pohjoispuolella.

Kuva 6. Vanha iso sorakuoppa Vinsanmaalla..

Kuva 7. Kallioalue Vinsanmaan keskiosassa, itään.

Kuva 8. Voimalapaikka Vinsanmaan itäpäässä, pohjoiseen.

Kuva 9. Voimalapaikka Orijärven luoteispuolella.

Kuva 10. Voimalapaikka rajakorvessa, kaakkoon.

Kuva 11. Voimalapaikka Huuvausmailla, pohjoiseen.

Kuva 12. Metsätie Taka-Kuoringin suuntaan, itään.

Kuva 13. Voimalapaikka Kuoringinjängän harjanteella.

Kuva 14. Voimalapaikka saman harjanteen pohjoispäässä.

Kuva 15. Voimalapaikka Rajakummun itärinteellä

Kuva 16. Voimalapaikka Koivikkomaalla, pohjoiseen.

Kuva 17. Voimalapaikka Pajarinahon eteläpäässä.

Kuva 18. Voimalapaikka Saaraniemenmaalla, koilliseen.

Kuva 19. Itäinen voimalinja Kalliokeronsaarekkeiden kohdalla.

Kuva 22. Taka-Kuoringin pohjoisrinne, taustalla Pikku-Kuoringinjänkkä.

Kuva 20. Pikku Kuoringinjänkkä kuvattu pohjoiseen. Dronekuva, korkeus 112 m.

Kuva 21 . Hankealueen keski- ja länsiosa, kuvattu dronella Taka-Kuoringista, korkeus 105 m.

Kuva 23. Voimalapaikka Ala-Haapakummun länsipuolella

Kuva 24. Kalliokeronjänkkä kuvattu kakkoon.

Kuva 25. Voimalapaikka Kalliokeronjätkän eteläpuolella

Kuva 26. Voimalapaikka Ala-Haapakummun eteläosassa.

Kuva 27. Ala-Haapakummun hakattu pohjoisrinne. .

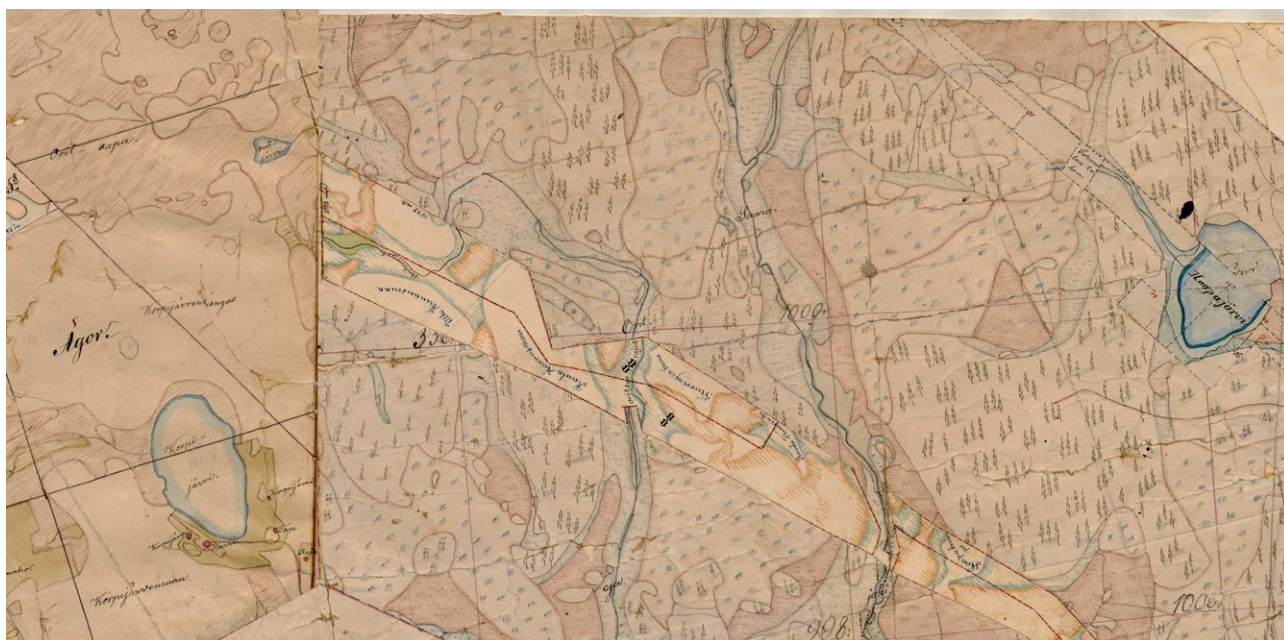
Kuva 28. Voimalapaikka Ylä-Haapakummulla.

4. Alueen maankäytön historiaa

Alue nousi merestä noin 6500 – 6000 vuotta sitten. Maaperänsä ja topografiansa puolesta se ei ole ollut otollista esihistorialle asutukselle, lukuun ottamatta kapeaa etelästä hankealueeseen työntyvää hiekkaharjannetta. Koepistoissa ei tehty havaintoja muinaisjäänöksistä. Kemijoen laakson tuntumassa oli samaan aikaan laajat kivikautiset asutuskeskukset silloisella jokisuualueella, huomattavin näistä oli Törmävaaralla hankealueesta noin 7 km koilliseen. Maankohoamisen takia asutus siirtyi muinaisen jokisuun mukaan etelään/lounaaseen.

Alueella ei ilmeisesti ole ollut historiallisen ajan kiinteää asutusta. 1840-luvun pitäjänkartalle ei ole merkitty taloja tai peltöjä; Saarajoen ja Oriojan varsilla oli joitakin kaukoniittyjä (molempien purojen sijainti on ojituksen takia muokattu).

Kartta 6. Ote 1840-luvun pitäjänkartasta. Hankealueen etelä- ja keskiosa.

5. Tulokset

Hankealueelta ei tunnettu muinaisjäännöksiä ennen inventointia 2021. Hankealueen lähistöltä (< 1 km) tunnetaan ennestään vain kiinteä muinaisjäännös, Kivimaa (1000001201), rakkakuoppakohde noin 360 m hankealueen lounaiskulmasta etelään.

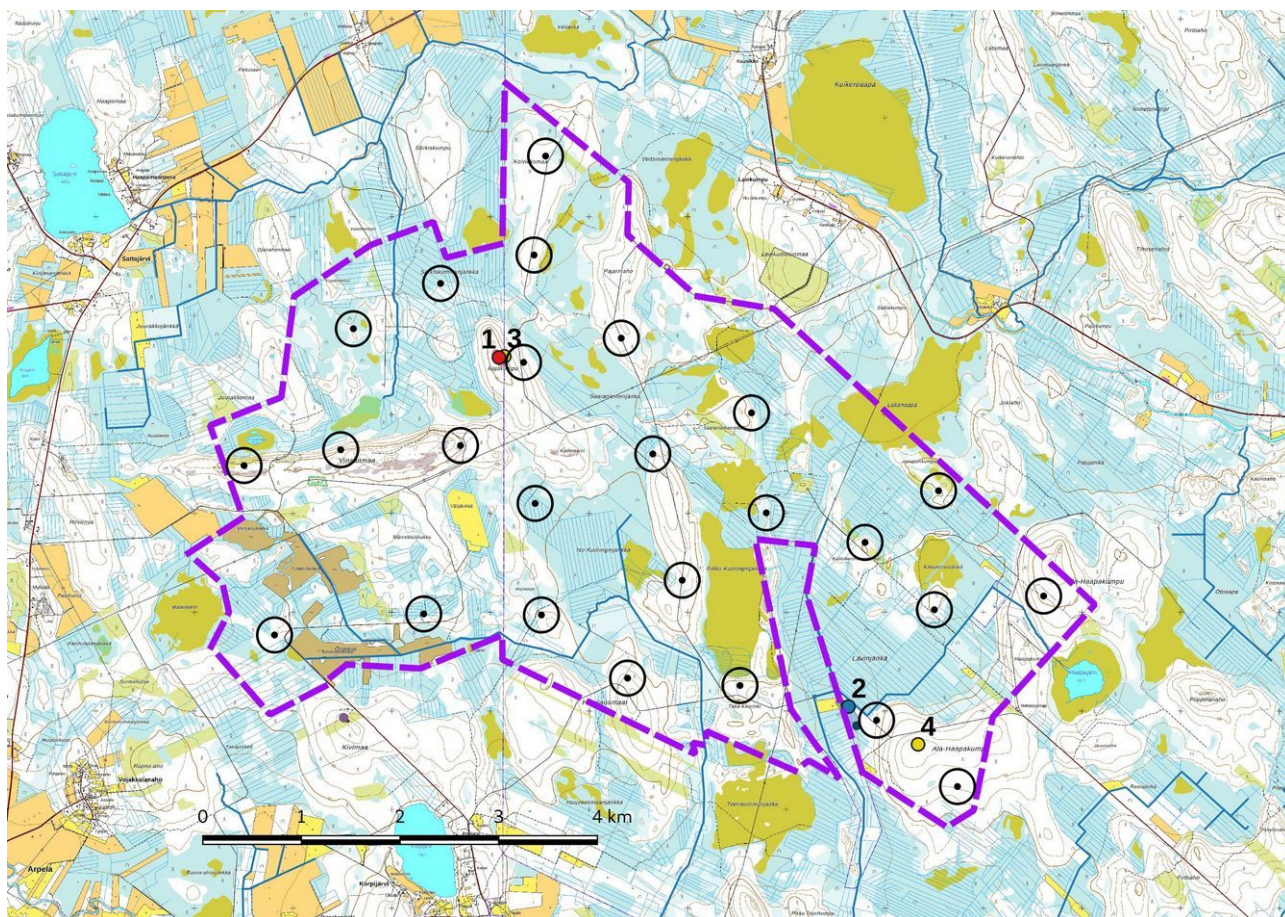
Inventoinnissa hankealueelta löytyi yksi uusi muinaisjäännöskohde (kuoppakohde, kohde 1), yksi muu kulttuuriperintökohde (kämppä, jonka lähistöllä myös kahden ladon jäänteet, kohde 2), sekä kaksi muuta havaintoa (rajamerkki – kohde 3 ja kahden koemontun kokonaisuuskohde).

Hankkeen toteutuksella ei olisi vaikutusta muinaisjäännös- ja kulttuuriperintökohteisiin.

Lestijärvellä, 9.11.2021

Hans - Peter Schulz

Hans-Peter Schulz

Kartta 5. Kohteet 1-4. Muinaisjäännöskohteet punaisena pisteenä, kulttuuriperintökohteet sinisena ja muut kohteet keltaisena. Suunnittelualue on rajattu violetilla katkoviivalla. Maanmittauslaitoksen peruskarttarasteri 1:20 000, 11/2021.

6. Kohdehakemisto

Kohde	sivu	tyyppi/ tyypin tarkenne	ajoitus	lkm	status
Kyyjärvi					
1. Rajakumpu 1	14	Kivirakenteet / kuopat	uusi aika	3	U
2. Lavinjätkä	16	Asuinpaikat / kämpän jäännös	uusi aika	3	KP
3. Rajakumpu 2	17	Kivirakenteet / rajamerkki (käytössä)	uusi aika		M
4. Ala-Haapakumpu	18	Maarakenteet / kuopat (vanhoja koemonttuja)	uusi aika	2	M

Taulukko. Status: U uusi muinaisjäännöskohde/löytöpaikka, MJ tunnettu muinaisjäännöskohde, KP muu kulttuuriperintökohde, M muu havainto

7. Kohdekuvaukset

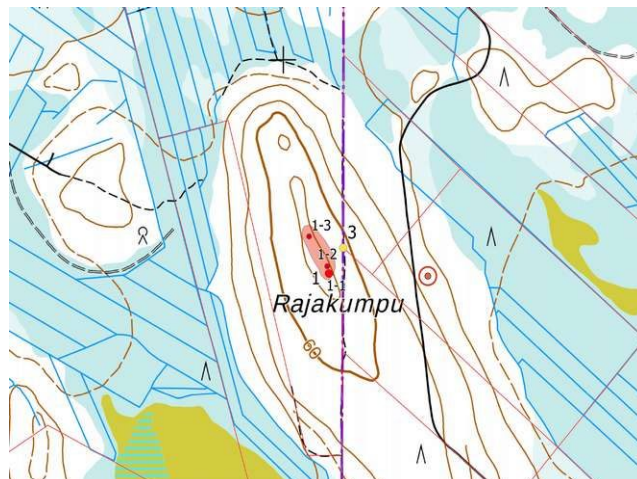
1. Rajakumpu 1			
Laji	Kiinteä muinaisjäännös	Ajoitus yleinen	Ajoittamaton
Tyyppi	Kivirakenteet	Ajoitustarkenne	
Tyypin tarkenne	Kuopat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN; Z: m mpy	P: 7330531 I: 387107 Z: 66
Alakohteet			
Tunnus	Tyyppi / tarkenne	Kuvaus	Koordinaatit
1-1	Kuoppa	Pyöreä tai hieman soikea kuoppa tai painanne umpeenkasvaneessa rakassa tai hyvin kivisessä moreenissa; läpimittana n. 4 m, syvyys n. 70 cm	P: 7330531 I: 387107 Z: 66
1-2	Kuoppa	Pittkänomainen kuoppa tai painanne umpeen kasvaneessa rakassa tai hyvin kivisessä moreenissa; pituus n. 5 m, leveys n. 3 m, syvyys n. 50 cm	P: 7330546 I: 387103 Z: 66
1-3	Kuoppa	Pyöreä kuoppa umpeen kasvaneessa rakassa tai hyvin kivisessä moreenissa; läpimittana n. 2,5 m, syvyys n. 60 cm	P: 7330612 I: 387060 Z: 68

Kuvaus:

Rajakummun laella hyvin kivisessä moreenissa tai umpeen kasvaneessa rakassa sijaitsee kolme kuoppaa tai painannetta. Alakohteet 1-1 ja 1-2 sijaitsevat lähes vierekkäin (vain n. XXX m etäisyydellä toisistaan) laen eteläosassa, kun taas alakohde 1-3 sijaitsee näistä n. XXX m pohjoiseen, Rajakummun laen keskivaiheilla. Eteläisempien ja pohjoisen kuopan väliseltä alueelta ei havaittu muita selkeitä rakenteita. Alueella on havaittavissa myöhäisempiä metsätalouden aiheuttamia maanmuokausjälkiä, jotka olisivat toisaalta voineet vahingoittaa mahdollisia muita rakenteita. Alueella kasvaa kuu-sivoitoista tuoretta kangasmetsää. Kohteiden tarkempaa ikää tai funktiota ei voitu ilman tarkempia tutkimuksia selvittää – kairausten perusteella koko alueella tulee ohuehkon sammal-, turve- ja humuskerroksen vastaan heti kiviä, eikä huuhtoutumiskerrosta vaikuta ehtineen muodostua kasvillisuuden peitettyä kivikon – mutta muodon ja sijainnin perusteella voidaan esihistoriallista alkuperää pitää varteenotettavana vaihtoehtona.

Alakohde 1–1.
karttarasteri 1:20 000, sekä kiinteistörajasteri,

Kohde 1 alakohteineen, sekä kohde 3. MML:n perus-
8/2021.

Alakohde 1–2.

Alakohde 1–3.

Vaikutusten arvio: Ei vaikutusta. Lähin suunniteltu voimalapaikka on > 250 m etäisyydellä.

2. Lavinjätkä			
Laji	Muu kulttuuriperintökohde	Ajoitus yleinen	Historiallinen
Tyyppi	Asuinpaikat	Ajoitustarkenne	Uusi aika
Tyypin tarkenne	Kämpän jäännös	Koordinaatit ETRS-TM35FIN; Z: m mpy	P: 7327046 I: 390632 Z: 34
Alakohteet			
Tunnus	Tyyppi / tarkenne	Kuvaus	Koordinaatit
2-1	Kämpän jäännös	Pienen, n. 5 m x 3 m hirs- ja lautarakenteisen kämpän jäännös; lounainen pituussuuntainen seinä, sekä katto sortuneet lähes kokonaan, muut seinät vielä pystyssä	P: 7327046 I: 390632 Z: 34
2-2	Ladon jäännös	Ohuista hirsistä rakennettu niittylato, n. 4 m x 3 m, katto ja yksi kulma romahtanut	P: 7327067 I: 390595 Z: 33
2-3	Ladon jäännös	Kokonaan romahtanut ja osin aluskasvillisuuden peittämä lautaseinäisen ladon jäännös; tarkkaa kokoa vaikea arvioida, mutta oletettavasti vähintään 8 m x 5 m	P: 7326854 I: 390713 Z: 33

Kuvaus:

Kohde sijaitsee Lavingän eteläpuolella, Ala-Haapakummun länsirinteen alapuolella ja siitä hieman luoteeseen. Alue on vanhaa ojitettua niittyä, joka nyttemmin kasvaa pitkän heinikon lisäksi koivua ja pajuvesakkoa, pintamaa on pääosin kiinteää turvetta. Alueella on kaksi yhä seisovaa peruskarttaan merkittyä latoa. Näiden lisäksi inventoinnissa paikallistettiin 1960-luvun peruskarttaan merkityn kämpän jäännös (alakohde 2-1), pienen niittyladon jäännös (alakohde 2-2), sekä suuremman, täysin sortuneen ladon jäännös (alakohde 2-3).

Alakohde 2-1. Kämpän jäännös.

Kohde 2 alakohteineen, sekä kohde 4. Hankealueen reuna merkitty oranssilla katkoviivalla. MML:n peruskarttarasteri 1:20 000, 8/2021.

Alakohde 2–2. Pienen niittyladon jäännös.

Alakohde 2–33. Suuremman ladon jäännös.

Vaikutusten arvio: Ei vaikutusta. Lähin suunniteltu voimalapaikka on > 250 m etäisyydellä.

3. Rajakumpu 2			
Laji	Muu kohde	Ajoitus yleinen	Historiallinen
Tyyppi	Kivirakenteet	Ajoitustarkenne	Uusi aika
Tyypin tarkenne	Rajamerkki	Koordinaatit ETRS-TM35FIN; Z: m mpy	P: 7330587 I: 387140 Z: 62

Kuvaus:

Rajakummun itärinteessä sijaitsee matalahko kivilatomus merkitsemässä kohtaa, jossa kiinteistöraja yhtyy kaakosta Tervolan ja Tornion väliseen kuntarajaan. Latomuksessa ei ole havaittavissa selkeätä pystykiveä saati näkyviä hakkauksia tai muita merkintöjä, eikä sen muoto vaikuta välttämättä kaikilta osin alkuperäiseltä. Heti rajamerkin itäpuolelta kulkee kuntien rajaa myötäilevä ajopolku, ja vaikuttaa siltä, että tämän ajopolun tekeminen on voinut vahingoittaa rajamerkin itäistä puoliskoa – latomus on tien suuntaisesti hieman pitkänomainen, ja tien puolella kiviä peittää sammal vain osittain, kun taas latomuksen länsipuoli on lähes täysin sammalen ja puolukanvarpujen peitossa. Rajamerkin tarkkaa ikää ei inventoinnissa saatu selville, mutta koska se sijaitsee yhä voimassa olevien rajalinjojen yhtymäkohdassa, voidaan sen olettaa olevan yhä käytössä.

Kohde 3. Kuuvattu luoteeseen. Tervolan ja Tornion kuntien välinen raja kulkee kohteessa pohjois-eteläsuuntaisesti, vassa alavasemmalla näkyvä tie kulkee sitä myötäillen. Rajamerkin kohdalla kuntarajaan liittyy lisäksi kaakosta kiinteistöraja.

Kohde 1 alakohhteineen, sekä kohde 3. MML:n peruskarttarasteri 1:20 000, sekä kiinteistörajasteri, ku-8/2021.

Vaikutusten arvio: -

4. Ala-Haapakumpu			
Laji	Muu kohde	Ajoitus yleinen	Moderni
Tyyppi	Maarakenteet	Ajoitustarkenne	
Tyypin tarkenne	Kuopat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN; Z: m mpy	P: 7326706 I: 391330 Z: 58

Kuvaus:

Ala-Haapakummun laella olevan pienen nyppylän reunoilta havaittiin kaksi jyrkkäreunaista, läpimitoiltaan n. 3–4 m ja syvyyksiltään n. 1,5 m, ja molempien vierestä niistä kaivetun kivisen maa-aineksen muodostamat kasat, sekä kuoppia että maakasoja piettä sammu ja muu aluskasvillisuus. Kyseessä lienevät koemontut viime vuosisadalta.

Kohde 4. Itäinen koemonttu.

Kohde 2 alakohteineen, sekä kohde 4. MML:n peruskartta-rasteri 1:20 000, 8/2021.

Kohde 4. Läntinen koemonttu.

Vaikutusten arvio: -

8. Aineistoluettelo

Digitaalinen aineisto:

Arkistolaitoksen digitaaliarkisto, Tervolan pitäjänkartat,
<http://digi.narc.fi/digi/dosearch.ka?new=1&haku=Tervola>

Geologian tutkimuskeskus, <http://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>

Vanha kartta, <https://expo.oscapps.jyu.fi/s/vanhakartta/page/etusivu>

Maanmittauslaitos, avoimien aineistojen tiedostopalvelu, <https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>

Maanmittauslaitos, <http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Museovirasto: Kulttuuriympäristön palveluikkuna, muinaisjäännösrekisteri ja kulttuuriympäristön tutkimusraportit arkeologia, Tervola:
<http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx>

Julkaisematon aineisto:

Schulz Hans-Peter 2007-2016: Rannansiirtymistaulukko.